

Stratejik Kültür Perspektifinden Kuzey Kore'nin Nükleer Programı

North Korea's Nuclear Program through the Lens of Strategic Culture

Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ

Dr. Öğr. Üyesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Bu makaleye atıf için

Akçadağ Alagöz, Emine, "Stratejik Kültür Perspektifinden Kuzey Kore'nin Nükleer Programı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 16, Sayı 61, 2019, s. 111-126, DOI: [10.33458/uidergisi.541541](https://doi.org/10.33458/uidergisi.541541)

Makaleye Erişim İçin: <https://dx.doi.org/10.33458/uidergisi.541541>

Makale Gönderim: 21 Kasım 2017
Basım Tarihi: 01 Mart 2019

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir.

Stratejik Kùltür Perspektifinden Kuzey Kore'nin Nùkleer Programı

Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ

*Dr. Öğr. Üyesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
E-posta: eakcadag@gelisim.edu.tr*

ÖZET

Bu çalışma stratejik kùltür yaklaşımını, Kuzey Kore'nin nùkleer programının incelenmesi için muhtemel bir analiz yöntemi olarak ele almaktadır. Çalışmanın amacı, kùltür ile davranış arasındaki bağlantıyı Alastair Johnston'un metodolojisiyle ortaya koyarak stratejik kùltür yaklaşımının Kuzey Kore'nin nùkleer kabiliyet geliştirme ısrarını anlamak adına faydalı bir yöntem olduğunu göstermektir. Kuzey Kore özelinde bir stratejik kùltürün oluşup oluşmadığı, Kuzey Kore'nin bugüne kadarki üç liderinin seçilen konuşma ve yazılı mesajları, temel kùltürel varsayımların varlığına göre puanlanmasıyla ortaya koyulacaktır. Akabinde bu puanlama çerçevesinde stratejik kùltürünün, stratejik davranış üzerindeki etkisinin bir tezahürü olarak, Kuzey Kore'yi, inandırıcı nùkleer caydırıcılık içeren aktif savunma stratejisi tercihine ittiği ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Aktif Savunma, Kim Jong-un, Kuzey Kore, Nùkleer Program, Stratejik Kùltür.

North Korea's Nuclear Program Through The Lens of Strategic Culture

ABSTRACT

This paper presents an application of the concept of strategic culture as a possible way to analyze North Korea's nuclear program. The goal is to illustrate that the strategic culture approach is a useful method to understand North Korea's determination to develop nuclear capability, demonstrating the link between culture and behavior through Alastair Johnston's methodology. The question of the formation of a North Korean strategic culture will be scrutinized through scoring the speeches and written messages of three North Korean leaders in terms of the presence of key cultural assumptions. Then, it will accordingly suggest that North Korea's strategic culture, affecting the practices of its security policy, leads this country toward an active defense strategy, which implies a credible nuclear deterrence.

Keywords: Active Defense, Kim Jong-un, North Korea, Nuclear Program, Strategic Culture

Giriş

Kültürün savunma, güvenlik ve dış politikaya etkisini doğrudan konu alan ampirik çalışmalara realist yaklaşımın baskın etkisi sebebiyle 1970'li yıllara kadar rastlamak güçtür. Realist/neorealist yaklaşım, uluslararası arenada devletlerin sergilediği davranışların, rasyonel tercihlerin incelenmesiyle anlaşılabilirliğini, zira rasyonel aktörler olarak devletlerin uluslararası ilişkilerde çıkarlarını maksimize etmek amacıyla hareket ettiklerini savunmaktadır. Bu sebeple devletlerin dış politika ve güvenlik/savunma politikası tercihlerinin açıklanmasında, bu aktörlerin bünyesindeki belli değerleri paylaşan ve birtakım beklentileri olan toplumsal yapı göz ardı edilmiştir. Soğuk Savaş sonrası uluslararası ilişkilerde yaşanan değişim, bu konudaki çalışmaları da etkilemiş ve neorealist yaklaşıma getirilen eleştiriler ışığında materyal kapasite ve sistemin etkisi dışındaki unsurların stratejik davranış üzerindeki tesiri gündeme getirilmiştir. Böylece rasyonaliteyi tamamen dışlamadan stratejik tercihlerin açıklanmasında kültür -birey, örgüt ve devlet davranışlarını biçimlendiren bir olgu olarak- ele alınmaya başlanmıştır.

Aktörlerin dış, güvenlik ve savunma politikaları kapsamındaki tercihlerinde, zihinsel arka planlarında yer alan kültürel öğelerin etkisiyle birtakım yönelimler de bulduklarına işaret eden stratejik kültür kavramı, ilk defa, Sovyet nükleer stratejisini açıklamak için siyasi kültür unsurlarını modern güvenlik çalışmalarına uygulayan Amerikalı araştırmacı Jack Snyder tarafından kullanılmıştır. Soğuk Savaş ortamında hem ABD'nin hem de Sovyetler Birliği'nin nükleer silahlanma yoluna gittiğini, ancak bu konudaki stratejilerinin belirlenmesinde farklı kültürel unsurların etkili olduğunu vurgulayan Snyder, Sovyetler Birliği'nin tarihi genişlemeci dış politikası ile otokratik iç politika anlayışının söz konusu stratejiye yansıdığını ifade etmiştir.¹ Akabinde bu konu üzerine yapılan çalışmalar, coğrafya, tarihsel deneyimler, inançlar, ideoloji, politik organizasyon gibi unsurların biçimlendirdiği stratejik kültürün; askeri güç kullanımının kabul edilebilirlik şartlarından, silahlı kuvvetlerin rolüne, savaşa girme eğiliminden, uluslararası askeri operasyonlara destek vermeye kadar savunma ve güvenlik alanındaki farklı hususları etkilediğini ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın amacı, stratejik tercihlerin belirlenmesinde yadsınamaz bir etkiye sahip olan stratejik kültürü, uluslararası arenada adı agresif tutumu, tehditkar söylemleri ve nükleer programıyla duyulan Kuzey Kore özelinde incelemektir. Uluslararası barışa tehdit olarak addedilmesine, bu sebeple sürekli daha da ağırlaşan yaptırımlara maruz kalmasına ve tecrit edilmesine rağmen, Kuzey Kore'nin -rasyonel bir tercih niteliğindeki- Altılı Görüşmeler (Krizin çözülmesi amacıyla ABD, Güney Kore, Çin, Japonya, Rusya ve Kuzey Kore'nin yer aldığı müzakere turları) çerçevesinde ilgili ülkelerle masaya oturarak nükleer programından vazgeçme seçeneğine sıcak bakmadığı görülmektedir. ABD'nin gerek bölgedeki varlığı gerekse müttefikleri vasıtasıyla sahip olduğu etkinlik, Kuzey Kore'nin en önemli müttefiki konumundaki Çin'in özellikle Şi Jinping'in başa gelmesinden sonra bu ülkeye yönelik tavrını sertleştirilmesi ve gerçekleştirilen nükleer denemeler ve füze denemelerinin uluslararası kamuoyunda yarattığı hoşnutsuzluk, uluslararası ve bölgesel konjonktürün Kuzey Kore'nin lehine olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumda Kuzey Kore'nin rasyonel tercih mahiyetindeki nükleer programdan vazgeçmek koşuluyla kendisine teklif edilen diplomatik ve ekonomik fırsatlardan yararlanma yoluna gitmesi beklenmektedir. Zira maruz kalınan yaptırımların yol açtığı ekonomik sorunların ve devlet kaynaklarının askeri kabiliyetlerin geliştirilmesi için seferber edilmesinin halk nezdinde yarattığı hoşnutsuzluğun, bilhassa son dönemde ekonomi ve iletişim alanındaki gelişmeler

1 Jack Snyder, "The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations", *RAND Cooperation*, September 1977, s.22-29.

ve değişim göz önüne alınarak, rejimi tehdit edecek boyuta ulaşması ihtimal dâhilindedir. Buna karşın Pyongyang'ın nükleer programında ısrar ettiği, hatta mevcut risklere rağmen nükleer kabiliyet geliştirme odaklı çalışmalarına 2011'de Kim Jong-un'un liderlik koltuğuna oturmasının ardından hız verdiği görülmektedir. Buradan yola çıkılarak, Kuzey Kore'nin nükleer programındaki ısrarını anlamada stratejik kültürün açıklayıcı bir yaklaşım olup olmadığı sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Bu maksatla, stratejik kültür konusundaki çalışmalarıyla bu alandaki literatürün gelişmesine ciddi katkı sağlayan ve halen bu konuda en fazla atıf yapılan çalışmalara sahip Alastair Johnston'un stratejik kültür tanımı ve metodolojisi kullanılarak öncelikle Kuzey Kore özelinde bir stratejik kültürün oluşup oluşmadığı irdelenecektir. Bu amaçla Johnston'un stratejik kültürün iki temel ayağı olarak ifade ettiği stratejik çevrenin düzenine ilişkin algılar ve bu stratejik çevredeki tehditlerle mücadele amaçlı ortaya konan stratejik tercihler, seçilen analiz nesnelere üzerinden nicel içerik analizi yöntemiyle incelenecektir. Akabinde ortaya konulan stratejik kültürün Kuzey Kore'nin güvenlik politikası davranışı üzerindeki etkisi kapsamında nükleer programa yönelişi ele alınacaktır.

Stratejik kültür çalışmalarında Kuzey Kore'nin yeterince ele alınmamış olmasının yanında, bu alandaki az sayıda çalışma da genel olarak Kuzey Kore'nin stratejik kültürünü ortaya koymaya dönük olup ya nükleer program ile stratejik kültür ilişkisine hiç değinmemekte ya da bu ilişkiyi belirli nükleer krizler kapsamında sınırlı biçimde incelemektedir.² Buradan yola çıkılarak, Johnston'un stratejik kültür yaklaşımı vasıtasıyla, Kuzey Kore'nin stratejik kültürünün nükleer güç olmaya yönelme tercihi üzerindeki etkisi analiz edilerek ilgili literatüre katkı sağlamak hedeflenmektedir.

Stratejik Kültür: Kavramsal Çerçeve

Kültürün, devletlerin güvenlik ve dış politika tercihleri üzerindeki şekillendirici etkisi dolaylı biçimde uzun zamandır çalışmalara konu olmaktadır. Ünlü Yunanlı tarihçi Herodot, *Yunan-Pers Savaşları'nı* anlattığı eserinde Yunan zaferini, gücünü demokrasi, eşitlik ve özgürlük gibi değerlerden alan Atina ile hukuka bağlılık ve sorumluluklara riayet gibi değerlerle yetişen Sparta'nın mücadelecilik ruhuna bağlamaktadır. Thucydides, Sun Tzu ve Clausewitz gibi isimlerin de kültürel değerleri ulusal güvenlik politikalarını etkileyen unsurlar olarak ele aldığı görülmektedir.³ Örneğin, Clausewitz savaşın nesnel doğasına vurgu yapmış ve savaşan tarafların kültürleri aracılığıyla şekillenmiş oldukları için savaş tarzlarının da farklı olduğunu ifade etmiştir.⁴ 20. yüzyılda farklı ulusların savaş tarzlarını analiz etmeye dönük olarak kültürel öğeleri ön plana çıkaran eserler artmaya başlamıştır.⁵

2 İlgili çalışmalardan örnekler için bkz. Joseph Bermudez, "North Korea's Strategic Culture", SAIC, Ekim 2006; Merrily Baird, "Kim Jong-il's Erratic Decision-Making and North Korea's Strategic Culture", Barry R. Schneider ve Jerrold M. Post (Der.), *Know Thy Enemy: Profiles of Adversary Leaders and Their Strategic Cultures*, Alabama, USAF Counterproliferation Center Press, 2003, s.109-139; Yong-Pyo Hong, "North Korea's Strategic Culture and Threat Perception: Implications for Regional Security Cooperation", *Korea Observer*, No.42, Kış 2011, s.95-115; Chung-in Moon ve Ildo Hwang, "Identity, Supreme Dignity, and North Korea's External Behavior: A Cultural/Ideational Perspective", *Korea Observer*, No.45, Bahar 2014, s.1-37; Hyo Jong Son, "Nuclear Dilemma of North Korea: Coexistence of Fear and Ambition", *The Korean Journal of Defense Analysis*, Cilt 29, No.2, Haziran 2017, s.195-211; James Stratford, "Strategic Culture and the North Korean Nuclear Crisis: Conceptual Challenges and Policy Opportunities", *Security Challenges*, Cilt 1, Sayı 1, 2005, s.133.

3 Jeffrey S. Lantis, "Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism", SAIC, October 2006, <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/stratcult-claus.pdf> (Erişim Tarihi 11 Eylül 2017).

4 Carl von Clausewitz, *On War*, Michael Howard and Peter Paret (Çev.), Princeton, Princeton University Press, 1976, s.585-594.

5 Bkz. Basil H. Liddell Hart, *The British Way in Warfare*, London, Faber & Faber, 1932; Ruth Benedict, *The Chrysanthemum*

Fakat kavram olarak stratejik kültür, uluslararası ilişkiler literatüründe 1970'lerden itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Colin S. Gray 1971'de *Foreign Policy* dergisinde yayımladığı makalesinde nükleer silahların devletin gücüne olan etkisini incelemiş ve nükleer silahların ABD'deki algısının her ulus açısından geçerli olmadığını ortaya koyarak yerel unsurların güvenlik stratejileri üzerindeki etkisine dikkat çekmiştir.⁶ Gray'ın ortaya attığı bu tartışma birkaç yıl sonra Jack Snyder tarafından stratejik kültür kavramının ortaya konulmasına zemin hazırlamıştır. 1977 yılında ABD Hava Kuvvetleri için hazırladığı 'Sovyet Stratejik Kültürü: Sınırlı Nükleer Seçenekler' adlı raporda, Sovyet nükleer stratejisini açıklamak için siyasi kültür unsurlarını modern güvenlik çalışmalarına uygulayan Snyder, ilk kez stratejik kültür kavramını kullanmıştır.⁷ Snyder stratejik kültürü; "bir ulusal strateji topluluğunun üyeleri tarafından öğrenme ya da taklit etme yoluyla taşınan fikirlerin, şartlara bağlı duygusal tepkilerin ve alışılmış davranış tarzlarının toplamı" olarak tanımlamaktadır.⁸ Farklı tarihi, kurumsal ve siyasi arka planları bulunan ABD ve Sovyetler Birliği'nin bu arka planları çerçevesinde sahip oldukları kültürün de farklı olacağına ve bunun da güvenlik stratejilerine sirayet edeceğine dikkat çeken Snyder, nükleer anlamda da iki ülkenin stratejilerinin aynı olmayacağına vurgu yapmıştır.

Snyder'ın bu çalışması, stratejik kültür üzerine yapılan araştırmaların önünü açmış ve tarihsel-kültürel unsurların strateji kararlarına yansımaları, bilhassa Soğuk Savaş döneminde ABD-Sovyetler Birliği çatışması üzerinden inceleyen eserler artmıştır.⁹ 'İlk dönem' olarak nitelenen bu çalışmalar, stratejik kültürün tarihsel deneyimler, coğrafya, inançlar ve ideoloji tarafından biçimlendirildiğini savunmakta ve genel olarak stratejik kültür ile nükleer stratejiler arasındaki bağlantıyı konu almaktadır. Farklı kültürel değerlerle yetişmiş siyasi/askeri elitlerin kurguladığı stratejilerin de söz konusu kültürel değerleri yansıtacak biçimde farklı olduğunu ortaya koymaktadır. 1995'te yayımladığı "Stratejik Kültürü Düşünmek" başlıklı makalesinde stratejik kültür üzerine yapılan çalışmaları üç dönemde inceleyen Alastair Johnston; birinci nesil yazarların, her ne kadar strateji ve kültür bağlantısına yeni bir bakış açısı getirmiş olsalar da, çalışmalarının birtakım eksiklikleri bulunduğunu belirtmektedir.¹⁰ Öncelikle stratejik kültürü fazlasıyla geniş tanımladıklarını, tanıma dâhil edilen teknoloji, coğrafya, tarihi deneyimler, siyasi kültür, ideoloji, ulusal karakter gibi unsurların stratejinin oluşumuna farklı şekillerde etki ettiğini ve tüm bu faktörlerin stratejik kültür içerisinde değerlendirilmesi durumunda, stratejik tercihin oluşumunda stratejik kültür dışındaki öğelere neredeyse hiç yer verilemeyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca birinci nesil yazarların ülkelerdeki iç etkileri fazlasıyla basitleştirdiği ve her ülkenin tek ve değişmez bir stratejik kültürü varmış gibi analiz yaptıkları eleştirisini getirmektedir. Son olarak ise araçsallık faktörünü, diğer bir deyişle karar alıcıların bilinçli olarak kendi kararlarını doğrulamak adına stratejik kültür öğelerine başvurma olasılığını göz ardı ettiklerini vurgulamaktadır.

1980'lerin ortalarından 1990'ların başına kadar stratejik kültür üzerine 'ikinci neslin' yaptığı çalışmalarda, Johnston'un vurguladığı araçsallık unsuruna odaklanıldığı görülmektedir. Stratejik kültürü siyasi nüfuz aracı olarak kullanan karar alıcılar, kendi çıkarları doğrultusunda aldıkları

and the Sword, Boston, Houghton Mifflin, 1946; Geoffrey Gorer, *The American People*, New York, W.W. Norton, 1948.

6 Colin S. Gray, "What RAND Hath Wrought", *Foreign Policy*, Autumn 1971, No.4, s.111-129.

7 Jack Snyder, "The Soviet Strategic Culture".

8 *Ibid.*, s.V.

9 Bkz. Ken Booth, *Strategy and Ethnocentris*, New York, Holmes and Meier, 1981; Colin Gray, "National Style in Strategy: The American Example", *International Security*, Cilt 6, No.2, Fall 1981, s.35- 37; David R. Jones, "Soviet Strategic Culture", Carl G. Jacobsen (Der.), *Strategic Power: USAIUSSR*, London, St. Martin's Press, 1990, s.35-49.

10 Alastair Iain Johnston, "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, Cilt 19, No.4, Spring 1995, s.37-39.

askeri güç kullanma kararlarını toplum nezdinde meşru hale getirmek için stratejik kültürden yararlanmaktadırlar. Bradley Klein ve Robin Luckham gibi ikinci nesil yazarlar, tarihi deneyimlerin ürünü olan stratejik kültürün devletten devlete değişebileceğini kabul etmekle birlikte, stratejik kararların stratejik kültürden ziyade karar alıcıların çıkarları tarafından şekillendirilip sınırlandırıldığını altını çizmektedirler.¹¹ Bununla birlikte Johnston, ikinci nesil yazarları stratejik kültür ile davranış arasındaki bağlantıyı net olarak ortaya koyamamakla tenkit etmektedir. Karar alıcılar sembolik söylemler aracılığıyla stratejik kültürü, kendi çıkarlarına hizmet eden stratejik kararları almada kullanabilmekte, bununla birlikte ulusal stratejik kültürler de ister istemez karar alıcıların davranışlarını etkilemektedir. Dolayısıyla Johnston yeterince karşılaştırmalı örnek olay incelemesi yapılmadığından stratejik kültür ile davranış arasında ilişkinin net olmadığına işaret etmektedir.¹²

Johnston, birinci ve ikinci nesil çalışmalardaki söz konusu eksikliklere odaklanan 'üçüncü nesil' yazarların içerisinde Elizabeth Kier, Jeffrey Legro ve kendisini saymaktadır. Legro'nun stratejik kararları incelerken kültürel ve kültürel olmayan değişkenlerin farkını ortaya koyduğunu, zira ilk dönem yazarların söylediği gibi kültürün sadece tarihi deneyimlerden değil, güncel deneyimlerden de beslendiğini ifade etmektedir.¹³ Kier'in ise siyasi/askeri kültürü iç siyasi dinamiklerin bir ürünü olarak ele aldığını ve askeri kültürlerin toplumdaki topluma ve dönemden döneme değiştiğini ortaya koyduğunu dile getirmektedir.¹⁴ Stratejik kültürün davranış üzerindeki etkisinin test edilebilirliğine dikkat çeken Johnston, bu amaçla stratejik davranışın bağımsız değişken olarak ele alınarak kültürel olmayan değişkenlerden ayırt edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Johnston stratejik kültür kavramını, "devletlerarası siyasi ilişkilerde askeri gücün rolü ve etkinliği kavramlarını formüle etmek ve bu kavramlara stratejik tercihlerin özellikle gerçekçi ve etkin görüldüğü bir gerçeklik ruhu giydirmek suretiyle, hissedilir ve kalıcı stratejik tercihler tesis eden entegre bir semboller sistemi" olarak tanımlamaktadır.¹⁵ Dil, analogiler, metaforlar gibi unsurları içeren söz konusu semboller sisteminin oluşumunda tarihi öğelerin yanı sıra güncel uygulama ve tecrübelerin de etkili olduğunu savunmaktadır.

2000'lerin başından itibaren farklı durum incelemeleri üzerinden stratejik kültürü ele alan ve yeni tanımlar ortaya koyan çalışmalar, bu alandaki literatürün zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.¹⁶ Bu çerçevede, stratejik kültürle ilgili çalışmalarda temel öğeler üzerinde belli bir görüş birliği bulunduğunu söylemek mümkün olsa da (güvenlik ve savunma konularındaki kararları biçimlendiren inançlar, gelenekler, davranışlar, normlar ve algılar bütünü olarak nitelendirebilecek stratejik kültürün oluşumuna, genel olarak jeopolitik unsurlar, askeri tarih, uluslararası ilişkiler, siyasi kültür ve ideoloji, sivil-asker ilişkilerinin niteliği ve askeri teknoloji katkı yapmaktadır) henüz genel-geçer bir stratejik kültür tanımı ve analitik çerçeve üzerinde uzlaşamamıştır.

11 Ibid., s.39-40

12 Ibid.

13 Jeffrey W. Legro, *Cooperation Under Fire: Anglo-German Restraint during World War II*, New York, Cornell University Press, 1995.

14 Elizabeth Kier, *Imagining War: French and British Military Doctrine Between the War*, Princeton, Princeton Legacy Library, 1997.

15 Johnston, "Thinking about Strategic Culture", s.46.

16 Örnek olarak bkz. Colin Gray, *Modern Strategy*, Oxford, Oxford University Press, 1999; Christoph Meyer, "Convergence towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms", *European Journal of International Relations*, No.11, 2005, s.523-549; Kerry Longhurst, *Germany and the Use of Force*, Manchester, Manchester University Press, 2004.

Bu çalışmada stratejik kültürü kuramsallaştırma çalışmaları sebebiyle kendisinden önceki ve sonraki araştırmacılar arasında köprü mahiyetinde olan Johnston'un ortaya koyduğu stratejik kültür tanımı ve çerçevesi kullanılacaktır. Johnston, 'semboller sistemi' olarak gördüğü stratejik kültürün analizinde üç temel varsayım kullanmaktadır. Toplumlara çevreleyen stratejik çevreyle ilgili olan bu üç varsayım: insanlar arası ilişkilerde savaşın rolüne, uluslararası ilişkilerde çatışmanın doğasına ve güç kullanımının faydasına ilişkin bakıştan oluşmaktadır.¹⁷ İlk varsayım toplumun savaşı bir anomali durumu olarak mı, yoksa kaçınılmaz bir dış politika aracı olarak mı gördüğüyle ilgilidir. Eğer bir devlet savaşı aktörler arasındaki rekabetin kaçınılmaz bir sonucu olarak algılıyorsa, o devlet savaştan kaçınma amaçlı daha az taviz verecek ve daha kolay savaş kararı alabilecektir. Uluslararası ilişkilerde savaşın rolü şüphesiz aktörlerin mevcut uluslararası sistemin yapısını nasıl algıladıklarıyla doğru orantılıdır. Uluslararası sistemi çatışmacı olarak gören devletlerin uyumsuzlukların krize, hatta savaşa evrilmemesi hususunda daha az çaba göstereceğini söylemek mümkündür. İkinci varsayım aktörlerin çatışmaları sıfır toplamlı mı, değişken toplamlı mı gördüğüyle ilgilidir. Tam rekabete dayalı ilişkilerde bir oyuncunun kazancı diğer oyuncu için aynı oranda kayıp anlamına gelecektir, ancak oyuncular arasında yapılacak işbirliği veya izlenecek stratejinin koordinasyonu, çatışmanın sonunda elde edilebilecek toplam kazancı arttırabilir. Üçüncü varsayım ise dış politika aracı olarak askeri güç kullanımının toplumda nasıl değerlendirildiğine işaret etmektedir. Bir ulusun askeri gücü ulusal çıkarlarını korumanın temel destekçisi olarak mı, yoksa son çare olarak mı gördüğü, ilgili devletin stratejik tercihlerini kaçınılmaz olarak etkileyecektir.

Johnston'a göre stratejik kültürün ilk ayağını, stratejik çevreye ilişkin algıları ortaya koyan bu üç varsayım oluşturmaktadır. İkinci ayak ise bu stratejik çevredeki tehditlerle mücadelede en etkili stratejik tercihin ne olacağına ilişkin değerlendirmedir. Bu ikinci aşamada stratejik kültür doğrudan davranışı etkilemektedir, zira söz konusu üç unsur çerçevesinde şekillenen stratejilerin niteliği (saldırgan, savunmacı veya uzlaşmacı) devletin davranışına yansımaktadır. Johnston, savaşı dış politikada kaçınılmaz bir araç olarak gören, uluslararası sistemin çatışmacı doğasında devletlerin çıkarlarını maksimize etmeleri gerektiğine inan ve dış politika aracı olarak askeri güç kullanımına eğilimli devletlerin stratejilerinin daha saldırgan mahiyette olacağını ve sert reelpolitik (*hard realpolitik*) özellikleri taşıyacağını ifade etmektedir. Tam tersi savaşı geçici bir anormallik durumu, çatışma ortamını işbirlikçi, askeri güç kullanımını da son çare olarak gören devletler ise yumuşak idealpolitik (*soft idealpolitik*) kapsamında uzlaşmacı bir strateji benimseyeceklerdir.

Stratejik kültür yaklaşımı, bu kültür temelli sınıflandırılmış stratejik tercihlerin incelenmesinde tam olarak neyin analiz edilmesi gerektiğini belirtmemektedir. Bu sebeple Johnston incelenen dönemin stratejik kültüre ilişkin nesnelere (stratejistler, askeri liderler, siyasi elitler gibi 'kültür taşıyıcı birimlerin' yazıları, tartışmaları, düşünceleri ve kelimeleri; savaş planları; medyada sunulan barış ve savaş imajları vs.) içeriğinin analiz edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.¹⁸ Elde edilen bulgular daha önceki dönemler ile karşılaştırıldığında tercih sınıflandırmasında bir uyum söz konusuysa stratejik kültürün varlığından söz edilebilir. Uyumluluk süresi ne kadar uzun olursa o denli güçlü ve sürekli bir stratejik kültürün varlığı söz konusudur. Bu çerçevede içerik analizi yöntemiyle analiz nesnelere ortaya çıkarılan stratejik tercihler arasında uyum olup olmadığı, bu tercihlerin karar alıcıların aldığı kararları etkileyip etkilemediği, yani stratejik tercihlere yansıyan stratejik kültürün dış politika/güvenlik politikası davranışları üzerinde etki yapıp yapmadığı ortaya konulmalıdır.

17 Johnston, "Thinking about Strategic Culture", s.46.

18 Ibid., s.49.

Analiz nesnelere üç temel varsayım çerçevesinde puanlanması sonucu ortaya çıkan tablonun tutarlılığı (aynı kategoride benzer puanlar), Kuzey Kore liderlerinin söylemlerine yansıyan bir stratejik kültürün varlığını ortaya koyacaktır.

Bu çerçevede öncelikle Kim Il-sung'un 1956'da Kuzey Kore İşçi Partisi'nin 3. Kongresi'nde yaptığı konuşma ele alınacaktır.²³ Kim Il-sung'un konuşmasının farklı bölümlerinde Japonlara karşı yürütülen bağımsızlık savaşına ve vatanseverlik savaşı olarak adlandırdığı Kore Savaşı'na olumlu anlamda atıf yaptığı ve Kuzey Kore halkının savaşçı ve muzaffer niteliğini vurguladığı görülmektedir. Kim Il-sung'un konuşmasında 'haklı savaş' kavramı üzerinde durduğu dikkat çekmektedir: "Kore halkının üç yıl süren vatanseverlik savaşında elde ettiği başarı, sömürgecilere karşı mücadele eden Asya halklarına örnek oluşturmaktadır", "Haklı savaşımız işgalci politikalara karşı çıkan milyonlarca insan tarafından desteklenmiştir", "Kore Savaşı, ulusal bağımsızlığı ve özgürlüğü için mücadele edenlerin barış, demokrasi ve sosyalizmin savunucuları tarafından daima destekleneceğini göstermiştir" ifadeleri savaşın meşru bir zemine oturtulmaya çalışıldığının göstergesidir.

Dolayısıyla savaşın insan ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak görüldüğü, bununla birlikte bu savaşın haklı bir gerekçeye dayanması hususuna önem verildiğini söylemek mümkündür. Bu noktada gücün kötüye kullanılmaması ve sadece doğru amaçlar için savaşılması gerektiğini savunan Konfüçyüsçülük ile insanlık tarihini sosyal sınıflar arasındaki mücadele tarihi olarak niteleyen Marksist bakış açısının, Kuzey Kore siyasi ve askeri elitlerinin savaşa bakışında belirleyici unsurlar olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Marksist yaklaşımda önemli yer tutan haklı savaş hususunda Lenin, her savaşın politikaların farklı şekillerde devamı olduğunu, dolayısıyla haklı savaşların haklı politikaların (tüm insanlığın ilerlemesine hizmet eden) devamı olması gerektiğini savunmaktadır. Lenin ilerlemeye dönük bu haklı savaş türlerini; proletaryanın iç savaşı, sömürgecilerin özgürlük savaşı, işçi sınıfının egemenliğindeki bir ülkenin emperyalist ülkelere karşı savaşı ve işgalcilere karşı ulusal bağımsızlık savaşları olarak belirtmektedir.²⁴ Ayrıca Mao'nun savaşı insan ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak gören ve "politika kansız savaş alanıdır, savaş alanı ise kanlı politikadır" şeklinde özetlediği görüşleri de Kuzey Kore karar alıcılarını etkilemiştir.²⁵ Kuzey Kore Anayasasının giriş kısmında emperyalistlere karşı gerçekleştirilmiş devrime yapılan atıf, savaşın doğasına bakışın nasıl şekillendiğine ilişkin fikir vermektedir.²⁶ Buna ilaveten Kuzey Kore'nin kurucusu Kim Il-sung'un Japon işgaline karşı savaşmış gerillaların lideri olması, dolayısıyla ülkesinin bağımsızlığı için 'haklı bir savaş' yürütmüş olması bu konuda referans teşkil etmektedir.

Çatışmanın doğası ve rakibin oluşturduğu tehdit konusuna gelindiğinde, Çin, Japonya ve Rusya'ya komşu olması ve stratejik önemdeki suyollarına yakınlığı sebebiyle Kore Yarımadası'nın tarih boyunca farklı dönemlerde işgale uğramış olması günümüzdeki tehdit algısının altyapısını oluşturmaktadır. 1910-1945 arası dönemde yaşanan Japon hâkimiyeti ve Kim Il-sung önderliğinde Koreli komünist gerillaların Japonya'ya karşı askeri direnişi, emperyalist tehdide karşı mücadeleyi toplumsal bir değer haline getirmiştir. Bugün Kuzey Kore toplumunda yerleşmiş emperyalizmle mücadele algısı Kim ailesinin yönetim biçimine de meşruiyet kazandırmaktadır.

23 Kim Il-sung'un konuşma metni için bkz. <http://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/120185.pdf?v=67b6e776547ddb0721d5d7880b254e81> (Erişim Tarihi 15 Eylül 2017).

24 Erich Wollenberg, "Just Wars in the Light of Marxism", *New Internationalist*, Cilt 3, No.1, 1936, s.2-5.

25 Edward A. Olsen, "Korean Perceptions of Just War", Howard Hensel (Der.), *The Prism of Just War*, Surrey, Ashgate, 2010, s.252.

26 Korea's (Democratic People's Republic of) Constitution of 1972 with Amendments through 1998, https://www.constituteproject.org/constitution/Peoples_Republic_of_Korea_1998.pdf?lang=en (Erişim Tarihi 15 Eylül 2017).

Kim Il-sung konuşmasındaki “Asya’da ABD’nin emperyalist eğilimlerine ve Japon militarizminin yeniden canlanmasına karşı kararlılıkla mücadele etmeliyiz.” vurgusuyla ülkenin tehdit algısını ortaya koymaktadır. “Amerikalıların saldırgan politikalarına ve barbarlıklarına karşı teyakkuzda olunması gerektiği”, “Amerikan emperyalizmi ve onun güdümündeki Güney Koreli unsurlara karşı durmaya devam edileceği ve Güney Kore halkının özgürlüğü ve anavatanın birleşmesi için mücadele edileceği” şeklindeki cümleler, Pyongyang yönetiminin uluslararası politikada çatışmayı sıfır toplamı bir oyun olarak gördüğünü ve ters düşen çıkarlar sebebiyle ABD ve bölgedeki müttefiklerinin kazancına olan durumları kendi kaybı olarak nitelendirdiğini söylemek mümkündür. Kim Il-sung’un ABD saldırısına karşı uyanık ve hazır olunması gerektiğine ilişkin ifadeleri, ABD’nin kazancının Kuzey Kore’nin kaybı olacağına işaret etmektedir. Ayrıca bölgeye ilişkin politikalarda ABD ve müttefiklerinin mutlak kazancını (Kore Yarımadası’nın Güney liderliğinde birleştirilmesi gibi) kendi mutlak kaybı olarak algıladığından Kuzey Kore işbirliğine yakın bir politika izlememektedir. Nispi kazanca odaklandığından işbirliğinden kaçınmaktadır ki ilişkilerinin görece en iyi olduğu iki devlet olan Rusya ve Çin ile dahi güven temelli bir işbirliği tesis edememiş ve izolasyonist bir politikaya yönelmiştir. Uluslararası çatışmaları sıfır toplamı olarak değerlendiren söz konusu bakış, siyasi bağımsızlık, ekonomide kendi kendine yeterlilik ve ulusal savunmada kendini koruyabilirlik olarak özetlenebilecek *Juche* idealinin devletin resmi ideolojisi haline gelmesinde etkili olmuştur.

Güç kullanımının etkinliğine ilişkin Kuzey Kore’nin tutumu ele alındığında, savaşa ve uluslararası ortamın çatışmacı niteliğine yapılan vurgu göz önüne alınarak bu ülkenin güç kullanımından tamamen kaçınan bir politika izlemesinin söz konusu olmadığı söylenebilir. Nitekim Kim Il-sung konuşmasında “ülkenin bağımsızlığı ve özgürlüğüne yönelik tehditlerle mücadele etmek için askeri açıdan güçlü olunması gerektiğini” ifade etmektedir. Fakat Kuzey Kore İşçi Partisi’nin nihai hedefi olarak nitelendirdiği iki Kore’nin birleşmesiyle ilgili olarak, bunun barışçıl ve demokratik yollarla gerçekleşmesi gerektiği, bu sebeple temasların sağlanması ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi için ortak bir komisyon gereksinimini dile getirmektedir.

İkinci olarak Kim Jong-il’in Ocak 2004’teki yeni yıl mesajı incelenecektir.²⁷ Bu mesajı bakıldığında, “düşmanı yok etme kararlılığı ve emperyalizmle mücadele ruhuyla, savaş tatbikatları gerçek bir savaş atmosferindeymiş gibi gerçekleştirmeli ve hep hazır durumda olunmalıdır” cümlesi savaşın bir anormallik durumu olarak algılanmadığını kanıtlar mahiyettedir. “Kuzey Kore ordusu *Juche* ideolojisi temelli savaş anlayışı çerçevesinde sürekli teyakkuz durumunda olmalı ve düşmanı yok etme amaçlı savaşçı ruhunu hep muhafaza etmelidir. Bize herhangi bir biçimde savaş açmaya yeltenecek düşmanlar, her daim buna pişman olacaktır.” cümlesi söz konusu bakış açısını desteklemektedir. Kuzey Kore’nin savaşın insan ilişkilerindeki rolüne yönelik bakışının temellerini tarihsel deneyimlerin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Kore Yarımadası’nın tarih boyunca farklı ülkelerin işgaline uğramış olması, halk nezdinde savaşın önemli bir politika aracı olduğuna ilişkin düşüncelerin yeşermesine sebebiyet vermiştir. Kuzey Kore liderlerinin savaş sözcüğünü kullanma sıklığı da bu anlamda önemli bir göstergedir, zira savaşı anormal bir durum olarak addeden ve savaşı bir dış politika aracı olarak görmeyen ülkelerin karar alıcıları, söylemlerinde savaş sözcüğüne bu denli kolay ve sık biçimde yer vermemektedirler. Kim Jong-il ABD’nin ve BM’nin Kuzey Kore’ye yönelik alınan yaptırım kararlarını defalarca ‘savaş ilanı saydıklarını’ belirtmiştir.

27 Kim Jong-il’in Ocak 2004 yeni yıl mesajı için bkz. http://www2.law.columbia.edu/course_00S_L9436_001/North%20Korea%20materials/new%20year%20editorial%202004.pdf (Erişim Tarihi 16 Eylül 2017).

Kim Jong-il'in mesajında temel tehdit unsuru olarak ABD'ye atfı yaptığı ve "ABD'nin ulusal işbirliğinin ve Kore Yarımadası'ndaki barış ve istikrarın önündeki temel engel" olarak nitelendirildiği görülmektedir. "Sadece ABD'ye dayanarak ekonomik istikrar temin etmek ve savaş tehdidini bertaraf etmek ancak bir hayaldir. Kuzey ve Güney barışı ve birleşmeyi sağlamak için ABD ile birlikte mücadele etmelidir." ifadesi de mevcut tehdit algısını ortaya koymaktadır. ABD'nin 2. Dünya Savaşı sonunda Güney'i işgali ve Kore Savaşı'na müdahil olması, Kuzey tarafından yarımada'nın birleşmemesinin temel gerekçesi olarak değerlendirilmektedir. Kore Savaşı sırasında Amerikan savaş uçaklarının üç yılda Kuzey'in topraklarına yaklaşık 635.000 ton patlayıcı bırakarak (2. Dünya Savaşı boyunca tüm Pasifik coğrafyasına bırakılandan daha fazla)²⁸ yarattığı tahribat ve Washington'un Kuzey Kore ordusu ve Çin Halk Cumhuriyeti Gönüllüleri'ne yönelik gerektiğinde nükleer silah kullanma tehdidi söz konusu tehdit algısını daha da güçlendirmiştir.²⁹

Kim Jong-il mesajının giriş kısmında "2003'ün hem Kuzey Kore'nin gücü ve itibarını kanıtladığı bir kahramanlık yılı, hem de gergin uluslararası ortama rağmen bağımsızlığını ve saygınlığını koruduğu bir başarı yılı olduğunu" belirtmekte ve "ordumuz ve halkımız ABD'nin haydutça baskısı ve keyfi uygulamalarına tolerans göstermemiş ve kararlılıkla amaçlarına ulaşamamalarını sağlamıştır. Sergiledikleri anti-emperyalist mücadeleyle, silahına azimle sarılan ve ölüme meydan okuyan bir kararlılıkla hareket edenlerin başarıya ulaşacağını kanıtlamıştır." ifadesini kullanmaktadır. Gerek bu açıklama gerekse Kim Il-sung'un konuşmasındaki ABD saldırılarına karşı hep hazır olunması gerektiği vurgusunun Kim Jong-il'in mesajında da bulunması, uluslararası ortamın çatışmacı ve sıfır toplamlı olarak algılandığını kanıtlamaktadır. Kim Jong-il döneminde görüldüğü üzere, Kuzey Kore masadan kazançlı kalkmayacağını düşündüğü görüşme ve müzakerelere ya yanaşmamakta ya da Altılı Görüşmelerde olduğu gibi süreci uzatmakta/sekteye uğratmaktadır. İşbirliği vurgusu sadece iki Kore'nin birleşimi hususunda göze çarpmaktadır: "Kuzey ve Güney'deki tüm Korelilerin öncelikli hedefi birleşme olmalı, bunun için de 15 Haziran 2000 tarihli Kuzey-Güney Ortak Deklarasyonu kapsamında işbirliği gerçekleştirilmelidir."

Kim Jong-il'in mesajının önemli bir kısmının Kuzey Kore ordusunun güçlendirilmesi ve caydırıcılığının artırılmasının önemine ayrılmış olması güç kullanımının faydasına inanıldığının açık bir göstergesidir. Kim Jong-il orduyu 'devrimin koruyucusu' olarak nitelendirmekte ve *Songun* (Önce Ordu) politikası çerçevesinde askeri gücün geliştirilmesinin öneminden bahsetmektedir: "Songun gerçek anlamda vatansever bir politikadır, dolayısıyla tüm Koreliler uluslarının geleceğini korumak için bu politikaya destek vermelidir." *Juche* ideolojisinin ayrılmaz bir parçası olarak *Songun* adı verilen politika kapsamında askeri kapasite ve yeteneklerin geliştirilmesine öncelik verilmekte ve devlet kaynakları büyük oranda askeri gücü geliştirmek için harcanmaktadır. Askeri teknoloji için yapılan harcamalar, savunma ve ağır sanayisine yapılan yatırımlar ve hâlihazırda Kuzey Kore ordusunda 1 milyondan fazla aktif personelin bulunması *Songun* politikasının gereğidir. 2004 yeni yıl mesajında da Kim Jong-il silahlı kuvvetlerinin komuta-kontrol yeteneklerinin geliştirilmesi, askeri disiplinin sağlanması ve birlik ve beraberlik temelinde asker-halk ilişkisinin temin edilmesi hususlarına vurgu yapmaktadır. "İtibarımıza ve sosyalist sistemimize zarar vermek isteyenlere ve hava sahamızı,

28 Joshua Berlinger, "Why North Korea Still Hates the US: The Legacy of the Korean War", CNN, 28 Temmuz 2017.

29 ABD Başkanı Harry Truman'ın 30 Kasım 1950 tarihli basın toplantısı: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=13673> (Erişim Tarihi 16 Eylül 2017).

karasularımızı ve sınırlarımızı ihlal edenlere asla müsamaha göstermeyeceğiz” ve “2003 yılında uluslararası arenada trajik gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler ABD’ye güç kullanımı ile karşılık verilmediği sürece dünya barışının ve ulusal bağımsızlığın korunamayacağını göstermiştir.” ifadeleri de yine askeri gücün dış politikada etkin bir araç olduğuna inanıldığını göstermektedir. Ayrıca *Songun* politikasının getirdiği militarizm ülkenin yönetim kadrosuna da yansımış olup yönetimde askeri elitlerin ciddi ağırlığı olduğu görülmektedir. Bu noktada neo-Konfüçyüsçülük³⁰ doğrultusunda tasarlanan yeni siyasi-ekonomik düzen uyarınca asker sınıfını yönetimden uzaklaştıran ve eğitilmiş aristokratlardan yeni bir elit sınıfı yaratan Joseon Krallığı’nın (1393-1910) askeri zayıflığının ve aldığı ağır yenilgilerin göz önünde tutulmuş olduğu söylenebilir.

Son olarak Kim Jong-un’un Ocak 2014’teki Yeni Yıl konuşması ele alınacaktır.³¹ Genç liderin birleşmeye ilişkin “uluslararası işbirliği çığırkanlığı yapan yabancı ülkelerin iki Kore arasındaki meseleye müdahil olma isteklerini kabul etmek, kaderimizi aşağılayıcı biçimde yabancı güçlerin ellerine bırakmak anlamına gelmektedir” ve “iki Kore arasındaki düşmanlık bölgede güçlü bir Kore görmek istemeyen dış güçlerin işine yaramaktadır” cümleleri çatışmanın sıfır toplamı olarak görüldüğünü kanıtlamaktadır. “ABD ve Güney Kore gibi savaş manyaklarının Kore Yarımadası civarında konuşlandığı nükleer ekipmanlar ve gerçekleştirdikleri askeri tatbikatlar [...] topyekûn bir savaşa yol açabilir. Ve bir savaş patlak verirse, nükleer bir felaket ortaya çıkacak ve ABD de güvende olmayacaktır” cümlesi ise düşman algısına ve düşmanla mücadelede askeri unsurların kullanılacağına işaret etmektedir. Ayrıca 2013 yılında uluslararası arenada emperyalistlerin müdahale ve savaş manevralarının devletlerin bağımsızlığını ve insanların var olma hakkını tehdit ettiğini belirterek hem düşmandan gelecek tehdide ilişkin algısını hem de çatışmaya ilişkin sıfır toplamı yaklaşımını ortaya koymuştur.

“Kuzey Kore halkı için hiçbir şey barıştan daha değerli olmamakla birlikte, barışın tehdit edilmesi durumunda ellerimiz bağlı oturmayacağız ve egemenliğimizi ve itibarımızı elimizdeki tüm unsurlarla savunacağız” cümlesiyle de söz konusu tehditle mücadelenin yolunun askeri güçten geçtiğini dile getirmiştir. Bu konuşmada üç farklı yerde Kore Savaşı’na, beş farklı yerde ise nükleer savaşa atıf yapıldığı ve “askeri çatışmaların istemeden topyekûn savaşa dönebileceği” tehdidinde bulunduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca savaşı kaçınılmaz bir dış politika aracı olarak gördüğünü kanıtlar mahiyette Kim Jong-un, gerek sertliği gittikçe artan yaptırımları, gerek ABD ve Güney Kore’nin Kuzey Kore sınırındaki ortaklaşa tatbikatlarını, gerekse nükleer denemeler sebebiyle Seul hükümetinin Kaesong Sanayi Tesisinin³² kapatmasını sıklıkla ‘savaş ilanı’ ya da ‘topyekûn savaşa teşebbüs’ saydıklarını duyurmuştur.³³

30 11. yüzyılda Çin’de ortaya çıkan neo-Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm fikirlerini, mevcut Konfüçyüsçü fikirlerle birleştirerek farklı bir ahlaki ve metafiziksel felsefe ortaya koymuştur. Konfüçyüsçülüğe kıyasla daha rasyonel ve seküler bir yorum getiren ve ‘sosyal düzen’ kavramına odaklanan neo-Konfüçyüsçülük, 14. yüzyıldan itibaren Kore’de devletin baskın ideolojisi haline gelmiştir.

31 “Kim Jong-un’un Ocak 2014 yeni yıl konuşması için bkz. <https://nautilus.org/napsnet/napsnet-special-reports/kim-jong-uns-fresh-leap-forward-2014-new-year-speech/> (Erişim Tarihi 23 Eylül 2017).

32 Kuzey Kore’nin Güney Kore sınırındaki Kaesong şehrinde kurulan ve Güney Kore firmalarının Kuzey’in işgücünü kullanarak üretim yapmalarına imkân veren bu sanayi tesisi 2004 yılında faaliyete geçmiştir.

33 Jort van Oosterhout, “Discarding Kaesong: Reviving the Cold War on the Korean Peninsula?”, *Foreign Policy Journal*, 24 Şubat 2016, <https://www.foreignpolicyjournal.com/2016/02/24/discarding-kaesong-reviving-the-cold-war-on-the-korean-peninsula/> (Erişim Tarihi 23 Eylül 2017).

getirisi olan aktif savunma stratejisi tercihi, bu ülkeyi mevcut tehdit ortamına cevaben nükleer silah geliştirmeye sevk etmektedir. Diğer bir ifadeyle, stratejik kültürün davranış üzerindeki etkisi, Kuzey Kore'nin güvenlik politikası kapsamında nükleer silaha yönelmesi biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Stratejik Kültür ve Kuzey Kore'nin Nükleer Programı

Kuzey Kore'nin tarihsel deneyimleri çerçevesinde temel tehdit olarak algıladığı ve nihai hedefi olan Kore Yarımadası'nın Kuzey'in egemenliği altında birleşmesinin önündeki temel engel olarak gördüğü ABD ve bu ülkenin bölgedeki müttefikleri vasıtasıyla oluşturduğu denge ve denetleme sistemi (*system of checks and balances*) karşısında nükleer güç olmaya dönük bir strateji ortaya koymuştur. Zira devletlerarası ilişkilerde stratejik kültürün ana paradigmasında yer alan tercihleri, karar alıcıların stratejik seçeneklerini belirlemede etkilidir.³⁴ Dolayısıyla stratejik kültürü Kuzey Kore'nin güvenlik politikası tercihlerini etkilemektedir. Askeri üstünlüğü tartışılmaz olan ABD'yi başlıca tehdit olarak görmenin yanında tarih boyunca farklı dönemlerde farkı güçlerin saldırısına uğramış olmanın toplumsal hafızadaki yeri de göz önüne alındığında, Kuzey Kore'nin müdahaleden korunmak ve saldırıya uğrama ihtimalini azaltmak adına, aktif savunma kapsamında maksimum caydırıcılık sağlayacak olan nükleer silahlara yönelimi şaşırtıcı olmayacaktır.

Kuzey Kore'nin nükleer silahlara ilgisinin II. Dünya Savaşı sonunda ABD'nin nükleer silah kullanarak Japonya'yı teslim olmak zorunda bırakmasıyla başladığı söylenebilir. Bu durum sömürgeci güç olarak Kore toprakları üzerinde 1910-1945 yılları arasında hâkimiyet kurmuş Japonya'yı başlıca düşman gören Pyongyang'ın dikkatini nükleer silahlara çekmiştir. Bu sebeple Sovyetler Birliği ve Çin ile nükleer teknoloji alanında işbirliği girişimleri başlamış ve 1956 yılında nükleer araştırma projelerinde işbirliğini öngören resmi bir anlaşma imzalanmıştır. Kuzey Kore, Eylül 1974'te Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na, 1985 yılında da Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'na (NPT) taraf olmuştur. 1980'li ve 1990'lı yıllarda da nükleer kapasitenin geliştirilmesi amaçlı, özellikle nükleer yakıt geliştirmeye yönelik çalışmalar devam etmiştir. 1990'ların ortalarına gelindiğinde Kuzey Kore'nin Yongbyon bölgesinde uranyum madeni işlemekten uranyum zenginleştirmeye, plütonyum ayırıştırmaktan güç reaktörü kurmaya kadar uzanan faaliyetleri kapsayan pek çok irili ufaklı nükleer tesis kurulmuştur.³⁵ 1992'de Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından ilk denetim yapılmış, ancak bu dönemde sadece söz konusu ülke tarafından bildirilen tesisler denetlenebildiğinden nükleer silah üretimi konusunda net bir bulguya rastlanamamıştır.³⁶ Kuzey'in artan nükleer faaliyetleri sonucu ABD, 1994'te Kuzey Kore'yi iki yeni su reaktörü inşa edilmesi ve enerji yardımıyla bulunulması karşılığında eski nükleer reaktörlerini sökmeye ikna etmiştir. 11 Eylül 2001'deki saldırılardan sonra ABD'nin Orta Doğu bölgesine odaklanmasından faydalanan Pyongyang, nükleer programına hız vermiştir. Bu dönemde Kuzey Kore'nin Pakistan'ın desteğiyle gaz santrifüj teknolojisi edinerek uranyum zenginleştirme faaliyetinde bulunduğu, bu durumun da 1994 tarihli anlaşmanın ihlali olduğu dile getirilmiştir.³⁷

34 Ramazan Erdağ, "Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Dış Politikada Yansıması", s.71-72.

35 Mustafa Kibaroglu, "Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004, s.159-160.

36 Emine Akçadağ Alagöz, "Kuzey Kore'nin Üçüncü Nükleer Denemesinin Ardından", *Bilgesam*, 20 Şubat 2013.

37 Robert Alvarez, "North Korea: No Bygones at Yongbyon", *The Bulletin of the Atomic Scientists*, Cilt 59, Sayı 4, Temmuz/Ağustos 2003, s.39-45.

Aynı dönemde ABD Başkanı George W. Bush'un Kuzey Kore'yi terörist gruplara nükleer materyal ve teknoloji sağlayabilecek "şer eksenini" ülkeleri içinde göstermesinin ve bu ülkelere önleyici müdahale gerçekleştirilebileceğini ifade etmesinin ardından Pyongyang, Ocak 2003'te NPT'den çekildiğini açıklamıştır. Aynı yılın Nisan ayında da Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı, nükleer yakıt çubuklarının başarılı biçimde yeniden işlendiğini duyurarak nükleer silah geliştirme programı yürüttüğünü resmi olarak duyurmuştur.³⁸ Krizin çözülmesi amacıyla Altılı Görüşmeler başlatılmış, ancak sonuç alınamamış ve Kuzey Kore 2006'da ilk nükleer denemesini gerçekleştirmiştir. Kuzey Kore Dışişleri Bakanlığı'nın şu açıklaması, korku unsuru ve tehdit algısının nükleer silah geliştirme programına yönelimde belirleyici rol oynadığının kanıtı mahiyetindedir:

NPT'den bir amaç uğruna çekildik. Amacımız Bush yönetiminin gittikçe daha belirgin hale gelen Kuzey Kore'yi izole etme ve yok etme politikasına karşı koymak amacıyla kendimizi savunmamıza yardımcı olacak nükleer silahların üretilmesidir. Sahip olacağımız nükleer silahlar her koşulda nükleer caydırıcılığı sağlama amaçlı olacaktır. Bugünün realiteleri ancak güçlü ülkelerin adaleti koruyabildiği ve doğruyu savunabildiğini göstermektedir. ABD'nin düşmanca ve agresif tutumu, ulusal savunma kapasitemizi her yönden güçlendirmemizi zorunlu kılmaktadır.³⁹

Uluslararası toplumdaki gelen baskı ve yaptırımlara rağmen Kuzey Kore nükleer denemelerini sonlandırmamış, 2009, 2013, 2016 (2) ve 2017'de yeni nükleer denemeler gerçekleştirmiştir.

Nükleer başlık geliştirmek kadar bunları istenilen hedeflere atma vasıtalarına sahip olmak da nükleer güç statüsünün gerektirdiği unsurlardan biri olduğundan, Pyongyang 80'li yıllardan itibaren balistik füze denemeleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Kim Il-sung döneminde 17 füze denemesi gerçekleştirilmiş olmasına rağmen bu kapsamdaki kayda değer gelişmeler 1000 km menzilli Hwasong füze sistemini geliştirilmesiyle başlamıştır. Daha sonra İran, Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelerin desteğiyle daha uzun menzilli (2200km) Taepodong-1 roketi 1998'de uzaya fırlatılmıştır.⁴⁰ 2006 yılından itibaren menzili 5000-15.000 aralığında değişen Taepodong-2 füzelerinin denenmesine başlanmıştır. Kim Jong-il döneminde 50'ye yakın füze denemesi gerçekleştirilmiştir. Nisan 2012'de düzenlenen askeri geçit töreninde Kuzey Kore ilk defa 11.500 km'lik menziliyle ABD topraklarına erişebildiği iddia edilen KN-08 kodlu kıtalararası balistik füzelerini sergilemiştir. Kim Jong-un liderlik koltuğuna oturmasından 2017'ye kadar 80'e yakın balistik füze denemesi yaparak nükleer programın gelişimine verdiği önemi göstermiştir.⁴¹ Özetle Kuzey Kore bugün 50 ila 11.500 km arasında değişen menzile sahip farklı füzeleri elinde bulundurmaktadır. Nükleer güç olma yolunda Kuzey Kore'nin elde ettiği tüm bu ilerlemeler beraberinde bu ülkeye yönelik yaptırımların sürekli daha da sertleşmesini getirmesine rağmen, Pyongyang söz konusu stratejiden vazgeçmemekte ısrar etmektedir.

Kim Jong-un 2017 yılı başında gerçekleştirdiği ulusa sesleniş konuşmasında, hidrojen bombası denemesine ve geliştirilmekte olan kıtalararası balistik füzelere vurgu yaparak, ABD ve müttefiklerinin tehditleri devam ettiği sürece, ülkesinin nükleer silah da dâhil olmak üzere savunma kapasitesini artırma ve önleyici vuruş kabiliyetine sahip olma yolundaki çabalarına hız

38 Ian Jeffries, *North Korea: A Guide to Economic and Political Developments*, New York, Routledge, 2006, s.224

39 Bermudez, "North Korea's Strategic Culture", p.15

40 Joseph S. Bermudez, "A history of ballistic missile development in North Korea", Occasional Paper, No.2, Center for Nonproliferation Studies, California, February 2000, s.26.

41 Alex Ward, "North Korea just conducted its scariest missile test yet", *Vox*, 15 Mayıs 2017.

vereceğini belirtmiştir.⁴² Kuzey Kore'nin stratejik kültürünün bir yansıması olarak, nükleer silah söz konusu tehdit ortamında Kuzey Kore'nin aktif savunma anlamında elini güçlendirecek en etkili araç olarak görülmektedir. Pyongyang öncelikle ikinci vuruş (saldırganın ilk vuruşundan sonra oluşacak zararlardan artakalan bir gücü elinde bulundurabilme ve bu güç ile misilleme yapabilecek durumda olmanın yarattığı caydırıcılık) daha sonra da önleyici vuruş kapasitesine sahip olarak inandırıcı bir caydırıcılık sağlama amaçlı çaba göstermektedir. ABD ve müttefiklerinin askeri teknoloji kapsamındaki üstünlüğü sebebiyle salt konvansiyonel yeteneklere dayalı bir savunmanın inandırıcılığı ve etkinliği olmayacağından, Kuzey Kore açısından nükleer güce dayanan bir savunma pozisyonu geliştirmek elzemdir. Bunun yanı sıra, gerek tarih boyunca farklı güçler tarafından işgale uğraması gerekse uluslararası toplum nezdinde uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit olarak algılanması ve yalnızlaştırılması sebebiyle oluşan aşağılanmışlık duygusunu ortadan kaldıracak bir prestij unsuru olarak değerlendirilmektedir. Kuzey Kore nükleer güçler kulübüne katılarak dünyanın bu silahı elinde bulunduran sayılı ülkelerinden biri haline gelerek söz konusu aşağılanmadan kurtulmayı hedeflemektedir.

Sonuç

Uluslararası yaptırımlara ve izolasyona maruz kalmasına rağmen neden Kuzey Kore'nin hala nükleer silah elde etmeye çalıştığını anlamak adına bu ülkenin stratejik kültürünün incelenmesi açıklayıcı bir perspektif sunmaktadır. Kuzey Kore'nin tarihsel deneyimleri, coğrafyası, yaşadığı savaşlar, ideolojisi, değerleri ve normları günümüzde bu ülkenin izlediği politikaları şekillendiren kültürel unsurlardır. Kuzey Koreli siyasi ve askeri elitler dış politika, güvenlik ve savunma politikalarında, kaçınılmaz olarak söz konusu kültürel öğelerin biçimlendirdiği uygulamalarda bulunmaktadır. Alastair Johnston'un stratejik kültür tanımı ve analiz yöntemi kapsamında Kuzey Kore'nin stratejik kültürü (davranışa etki eden bir stratejik kültürün varlığı ortaya konulduktan sonra) incelendiğinde, bu kültürel öğeler ışığında savaşın normalleştirildiği, çatışma ortamının sızır toplamlı görüldüğü ve askeri gücün etkinliğine inanıldığı, bu sebeple de mevcut konjonktürde Kuzey Kore'nin tehditlerle mücadele etmek amacıyla aktif savunma stratejisine başvurduğu ve bu strateji kapsamında politika geliştirdiği görülmektedir.

Bunlardan en önemlisi ise Kuzey Kore'yi uluslararası toplumun gündemine taşıyan nükleer güç olma politikasıdır. Konvansiyonel silah açısından kendisinden oldukça üstün olan ABD'yi temel tehdit olarak görmenin yanı sıra tarih boyunca daha güçlü olan komşularının saldırısına uğramış olmanın toplumsal hafızadaki yeri, Kuzey Kore'nin müdahalelerden ve saldırılardan korunmak adına, aktif savunma kapsamında maksimum caydırıcılık sağlayacak olan nükleer silahlara yönelmesini beraberinde getirmiştir. Pyongyang öncelikle ikinci vuruş, akabinde önleyici vuruş kabiliyetine sahip olarak inandırıcı bir caydırıcılık yeteneği elde etmek amacındadır. Dolayısıyla gerçekleştirdiği nükleer denemeler ve füze denemeleri sebebiyle uluslararası toplumda 'öngörülemez', 'mantıksız' ve hatta 'çılgın' olarak nitelendirilen Kuzey Kore'nin politikalarının stratejik kültür perspektifinden incelendiğinde aslında tutarlı ve anlaşılabilir olduğunu ifade etmek mümkündür.

⁴² "Kim Jong Un's 2017 New Year Address", The National Committee of North Korea, 2 Ocak 2017, https://www.ncnk.org/sites/default/files/KJU_2017_New_Years_Address.pdf (Erişim Tarihi 25 Eylül 2017).

Stratejik kültür üzerine yapılan çalışmaların azlığı sebebiyle bu alanda Türkçe literatürün geliştirilmeye açık olduğu ve farklı örnekler ve analiz yöntemleri aracılığıyla gerçekleştirilecek ampirik çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Johnston'un belirttiği gibi, "stratejik kültür ve davranış arasındaki bağlantının ortaya konması için halen daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak test edilebilir ve yanlışlanabilir varsayımlar üzerinden araştırmacılar kültür ile davranış arasındaki ilişkiyi tatmin edici biçimde orta koyabilir." Ayrıca ikinci nesil yazarların altını çizdiği, stratejik kültürün karar alıcılar tarafından siyasi çıkarlar doğrultusunda araçsallaştırılması konusunu da farklı örnek olaylar üzerinden derinlemesine incelemek faydalı olacaktır.